door: Marc Janssen

Begrazing

S. DE BIE, W. JOENJE & S.E. VAN WIEREN (red.), 1987. Begrazing in de natuur. 236 blz. Pudoc, Wageningen. ISBN 90-220-0931-9. Prijs f45,-.

Begrazing door grote herbivoren is de laatste jaren in veel Nederlandse natuurgebieden, en zeker niet alleen in de duinen, een belangrijk beheersintrument geworden. Het boek "Begrazing in de natuur" biedt een overzicht en een evaluatie van het onderzoek dat in die jaren is verricht. Het is bedoeld als basisboek voor studenten en als achtergrondinformatie voor terreinbeheerders.

Het boek is breed van opzet. Begrazing in allerlei verschillende typen ecosystemen, inclusief de landbouw en verspreid over de hele wereld, wordt er in besproken. Allerlei biologische aspekten, uiteenlopend van de de complexiteit van begrazing als milieufactor voor de plantengroei tot de spijsvertering van herbivoren, worden apart behandeld.

Het meest interessant voor het praktische natuurbeheer zijn de artikelen "Diversiteit in de vegetatie door begrazing", "Invloed van grote grazers in het New Forest" en "Grote herbivoren in het natuurbeheer". Hoewel het verschralend effekt door afvoer van mineralen bij begrazing duidelijk minder is dan bij maaien, neemt dankzij begrazing de diversiteit sneller toe, door beïnvloeding van de vegetatiestruktuur. Zowel op grotere als kleinere schaal ontstaan door verschillen in gebruik vegetatiepatronen, die de diversiteit verder kunnen verhogen. In het laatste artikel worden aspekten behandeld die van belang zijn bij de inzet van grote grazers in het beheer. De keuze van de soort, variërend van wilde soorten als Eland of Edelhert tot meer of minder primitieve runder- of paarderassen, en dichtheid is sterk afhankelijk van de aard van de beheersdoelen en de mogelijkheden, vooral wat betreft de omvang van het terrein. Op deze punten worden enkele waardevolle adviezen gegeven.

Toch biedt het boek vooral een theoretisch kader. Voor praktisch gebruik door duinbeheerders is het, hoe interessant ook, toch wat te breed van opzet, en is de geboden informatie te algemeen. Veel gegevens hebben betrekking op milieus, die op essentiële punten (bijv. voedselrijkdom) afwijken van de duinen. Ervaringen met begrazing in de duinen, die de laatste jaren in beheersexperimenten zijn opgedaan, komen nauwelijks aan de orde. De behoefte aan een praktisch handboek voor begrazing in de duinen, waarin de bestaande ervaringen worden geëvalueerd en bruikbare richtlijnen voor soortkeus, dichtheid, areaal, etc. in relatie tot landschapstype, beheersdoelen en kosten, blijft bestaan.

De golf

De golf rolde aan en boog het hoofd
"O, kust, mag ik u kussen?
Mijn moeder Zee heeft het beloofd,
mijn liefde is niet te blussen".

Maar vader Land zei: "'k Wil dat niet.
Keert gij spoorslags weer terug.
Dat water geeft alleen verdriet;
vertrek van hier. En vlug!"

De golf had echter zulk een gang
en zulk gewicht verkregen
dat hij zich niet meer houden kon
en op de kust moest breken.

Sindsdien gaan alle golven stuk
als zij een kust bereiken,
en is 't der golven hoogst geluk
op kusten te bezwijken...

Een gedicht uit het boekje "Spelingen der natuur" van Jan I.S. Zonneveld. Uitgave: 1989 KNNV, ISBN 90-5011-026-6.

Naaldbossen

LEO VAN BREUKELEN, 1989. Beheersvisie voor de naaldbossen van de Amsterdamse waterleidingduinen. Gemeentewaterleiding Amsterdam.

De Gemeentewaterleidingen van Amsterdam wil in de naaldbossen van de Amsterdamse waterleidingduinen (10% van het gebied) een beheer voeren, waarbij natuurlijke processen bevorderd worden in harmonie met de andere functies van de duinen. Er is al een begin gemaakt met omvormingsbeheer om meer loofhout te laten ontstaan. Ter ondersteuning van dit beleid en om enig inzicht te verkrijgen in de toekomstige ontwikkeling van het bos werd onderzoek gedaan en een beleidsvisie geschreven.

Op grond van een inventarisatie van de soorten naaldbomen, planten en aanwezige natuurlijke processen (afgeleid uit de ontwikkeling van de vegetatie en het voorkomen van vraat, natuurlijke verjonging en dood hout) werd een indeling van de bossen in groepen gemaakt met de bijbehorende potentiële natuurlijke vegetatieontwikkeling in de toekomst (duinberkenbos, duineikenbos, esdoornbos, kb-landschap).

Per groep worden vervolgens mogelijke beheersmaatregelen besproken, zoals: omvormingsbeheer (d.m.v. variabele kap; opruimen en verstuiven; omvormen en begrazen of niets doen) of bosbouwkundig beheer (d.m.v. hoogdunningen) uit economische overwegingen of als voorstadium van omvormingsbeheer.

Afplaggen

KEES KAPTEYN, 1988. Effecten van afplaggen in vochtige duinvalleien - op Terschelling in het bijzonder. Intern rapport nr. 258, vakgroep Bijzondere Plantkunde, Universiteit van Amsterdam.

Activiteiten van de mens in de duinen hebben de zelfregulatie van deze duinen verstoord en verdroging in de hand gewerkt, zodat allerlei vegetatietypen verdwenen zijn. Afplaggen als beheersmaatregel kan een geschikte methode zijn om voor een bepaald gebied typerende vegetaties te behouden of uit te breiden. Om het effect hiervan in vochtige duinvalleien na te gaan werd in de zomer van 1987 onderzoek gedaan in een aantal gebieden met afgeplagde terreinen (Voorne, Noordwijk, Castricum, Bergen, Zwanenwater en in het bijzonder op Terschelling).

Het succes van afplaggen hangt van allerlei factoren af. In verband hiermee werden behandeld: soorten gebieden, vegetatietypen, bodem en grondwater, de zaadbank, de nutriëntenhuishouding, omvang, diepte en wijze van afplaggen. Een en ander werd geïllustreerd met voorbeelden van vegetatiesuccessie in twee afgeplagde terreinen.

Vooral aan de randen van duingebieden lijkt afplaggen een positieve invloed op de vegetatie te hebben. Van belang daarbij is dat soorten nog in de omgeving voorkomen. Afplaggen is een krachtige ingreep met snelle resultaten, maar heeft slechts een kortstondig effect. Het kan daarom het beste gevolgd worden door een beheer van begrazen of maaien.

Het rapport eindigt met een aantal beheersvoorstellen voor bepaalde terreinen op Terschelling en suggesties voor verder onderzoek.

Goeree-Overflakkee

BUREAU LANDSCHAPSVORMING, 1988. Een beeld van het Zuidhollands landschap, deel 6: Goeree-Overflakkee. Provincie Zuid-Holland, Dienst Ruimte en Groen (info: 070-116516).

Met het doel om te voorkomen, dat bijzondere en karakteristieke elementen uit het landschap verdwijnen heeft de provincie Zuid-Holland het beeld van het Zuidhollandse landschap in een aantal rapporten vastgelegd. Onlangs is de beschrijving verschenen van het landschap van Goeree-Overflakkee.

In het rapport wordt de historische ontwikkeling van het eiland geschetst en worden de landschapstypen beschreven. Het grootste gedeelte van het rapport bestaat uit een beschrijving met beeldende kaartjes, tekeningen en foto's. Dit beeld is opgebouwd uit een groot aantal landschapselementen die in onderlinge samenhang bepalen hoe het landschap eruit ziet. De belangrijkste "beelddragers" op Goeree-Overflakkee zijn dijken, boerderijen met zware erfbeplanting, boomgaarden, stads- en dorpsranden, hoogspanningsleidingen en uiteraard de duinen.

Eerder in deze serie rapporten zijn verschenen: de Bollenstreek en het landschap rond Leiden en Den Haag (deel 1), de omgeving van Alphen a/d Rijn, Gouda en Krimpenerwaard (deel 2), Westland en Midden-Delfland (deel 3), Alblasserwaard en Vijfherenlanden (deel 4) en de Hoekse Waard (deel 5).

Milieuboek

De nieuwe catalogus van Milieuboek is uit. Hierin vindt u een uitgebreid overzicht van publikaties op milieugebied. Voor meer informatie, bel 020-244989.

Landelijk gebied

J.J. VONK & R.T. DE BOER, 1989. Inleiding tot de inrichting van het landelijk gebied. Pudoc, Wageningen. ISBN 90-220-0978-5. Prijs *f* 75,00.

Van groot belang voor het beschermen van natuurwaarden is een weloverwogen inrichting van het landelijk gebied. Dit boekje behandelt de algemene principes daarvan. Hoewel een groot deel van het boekje betrekking heeft op het kultuurlandschap (o.a. ruilverkaveling) staat er ook veel informatie in die bruikbaar is voor de bescherming van de duinen. Zoals de diverse paragrafen over de afstemming van funkties op elkaar (scheiding/verweving) en de paragrafen over wetgeving (o.a. Wet op de Ruimtelijke Ordening, wetgeving t.a.v. de waterhuishouding).

Eiland

De wind raast in het zand;
regen zilt als aluin
breekt uit nevels en beidt
de ontstelde verlatenheid
van het zeegrijze duin.
Het ruige dreigende land,
door zeeën dreigend omschuimd,
ligt tot een sprong bereid:
waar de storm het omspant
breekt het ten hemel uit,
breekt, in kolken van zand -
door geen einder gestuit
heeft het de dood verzuimd.

Een gedicht uit het boekje "Hartegespan" van Victor Westhoff. Uitgave: 1989 KNNV, ISBN 90-5011-025-8.